

NAINEN, ÄITIYS JA PÄIHTEET

NAINEN JA PÄIHTEET

- ⇒ Raittiiden naisten osuus on pienentynyt nopeammin kuin miesten: 1970-luvulla 40 % naisista raittiita, nyt vain noin 10 % ei käytä alkoholia
- ⇒ arviolta 1/3 ns. kovien huumeiden (amfetamiini ja opiaatit) käyttäjistä on hedelmällisessä iässä olevia naisia, noin 1/5 kaikista huumeita käyttävistä naisia (arviot vaihtelevat)
- ⇒ päihteidenkäyttö aiheuttaa terveydellisiä haittoja herkemmin naisille kuin miehille

jatkoa

- ⇒ naisten ja miesten roolit eroavat sekä alkoholintä huumeidenkäyttäjien keskuudessa: naisia käytetään hyväksi, heitä pahoinpidellään, he salailevat ja peittelevät käyttöönsä, siihen liittyy runsaasti syyllisyyttä ja häpeää, leimautumista, irrallisuutta ja ulkopuolisuutta
- ⇒ naisten yhteiskunnallisen aseman muuttuminen vähemmän perhesidonnaiseksi on vaikuttanut etenkin naisten alkoholinkäyttöön

Nainen, äitiys ja päihteet

- ⇒ Noin 17 % perheistä voidaan luokitella päihdeperheiksi
- ⇒ 4-6 % odottavista äideistä käyttää päihteitä raskauden aikana siinä määrin, että lapsen kehitys on vaarassa
- ⇒ arviolta 3600-6000 sikiötä / v on vaarassa vaurioitua päihdealtistuksen takia
- ⇒ vuosittain syntyy noin 650 alkoholin eriasteisesti vaurioittamaa lasta

Äidiksi tulevan ongelmia

- ⇒ raskaus usein suunnittelematon
- ⇒ erilaisten ja keskenään ristiriitaisten tunteiden käsittely vaikeaa
- ⇒ omat varhaiset hoivakokemukset negatiivisia
- ⇒ omien kokemusten projisoituminen lapseen
- ⇒ raskauden kieltäminen tai idealisointi
- ⇒ syyllisyys päihteistä

jatkoa

- ⇒ oma tarvitsevuus suuri, vauvan tarvitsevuus sietämätöntä
- ⇒ mielikuvia vauvasta tai äitiydestä ei synny
- ⇒ mielikuvat yksipuolisesti negatiivisia
- ⇒ mielikuvat omasta äidistä mustavalkoisen ihannoivia tai halveksivia

Ylisukupolvisuus

- ⇒ kotoa saadut mallit ja käyttäytymistavat siirtyvät
- ⇒ traumaattiset lapsuudenkokemukset aktivoituvat raskauden ja lasten syntymän myötä
- ⇒ yhdistyneinä muihin riskitekijöihin kuten taloudellisiin vaikeuksiin, tukea antavan verkoston niukkuuteen, sairauksiin, lapsen päihdealtistukseen, keskosuuteen jne., ne voivat johtaa äidin ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen ongelmiin, joiden seuraukset taas siirtyvät seuraavaan sukupolveen

Kiintymyssuhde

- ⇒ vauvan ja vanhemman välillä luo perustan elämän kaikille ihmissuhteille
- ⇒ kiintymyssuhde on vauvan ja vanhemman välinen tunneside, joka alkaa kehittyä vauvalle varhaisten kokemusten pohjalta jo ensimmäisten elinkuukausien aikana
- ⇒ vanhemmalta se edellyttää: reagointialttiutta ja sensitiivisyyttä; ennakointia ja johdonmukaisuutta
- ⇒ -> lapsi oppii luottamaan siihen, että hänen tarpeisiinsa vastataan

Arki perheessä, jossa vanhemmalla on päihderiippuvuus

- ⇒ puuttuvat rutiinit, huolenpito ei ole jatkuvaa
- ⇒ ennakoimattomuus
- ⇒ valvonnan puute
- ⇒ arvaamaton hellyys
- ⇒ mahdollinen väkivalta
- ⇒ lapsen fyysisen ja emotionaalisen hoidon ja huolenpidon laiminlyönti
- ⇒ epäselvät roolit
- ⇒ eristäytymistäipumus
- ⇒ päihdeongelman kieltäminen ja peittäminen
- ⇒ lapsi altistuu väärille malleille

Päihdeongelmainen äiti

- ⇒ Usein hyvin varhain alkanut päihteiden käyttö
- ⇒ tiukassa istuva päihteiden aiheuttama mielihyvämisti
- ⇒ päihteet vallanneet tilaa vauvalta/lapselta äidin mielessä
- ⇒ tarvitaan hoidollinen väliintulo aivojen mielihyväjärjestelmän tasolla

Hoidollinen väliintulo

- ⇒ lisääntyviä positiivisia kokemuksia yhdessä olosta
  - = mielihyväratojen "kaappaaminen" takaisin vauvalle
- ⇒ varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja hoitaminen
- ⇒ vauva pitää saada pysymään äidin mielessä

Äitiys on mahdollisuus muutokseen

- ⇒ erityisesti raskausaika ja lapsen vauva-aika motivoivat muutokseen ja päihteettömän elämäntavan tavoitteluun
- ⇒ lähtökohta: jokainen äiti haluaa lapselleen hyvää / haluaa olla hyvä äiti
- ⇒ kokemus on osoittanut, että myös päihteitä käyttävän puolison / kumppanin tulisi olla samanaikaisesti päihdekuntoutuksessa

Marjukka Pajulon tutkimus lasten hoidolliseen ennusteeseen vaikuttavista tekijöistä

- ➔ mukana Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni-projektiin kuuluvien päihderiippuvuuden hoitoon erikoistuneiden ensikotien asiakkaina olevia äiti-lapsi –pareja
- ➔ tutkimuksen mukaan jo ennen lapsen syntymää ja mukana oleminen jatkuu siihen saakka, kun lapsi täyttää 2 v

M Pajulon pääväittämiä

- ⇒ äidin kohtalainen / korkea reflektiivinen kyky (RF) on yhteydessä siihen, miten hän kykenee toimimaan sensitiivisemmin vauvan kanssa
- ⇒ äidin heikko RF on yhteydessä siihen, että hänen vuorovaikutuksensa vauvan kanssa on epäsensitiivistä (reagoimatonta, tunkeilevaa, vihamielistä)
- ⇒ hoidollinen väliintulo (ensikotijakso) vahvistaa useimpien äitien RF-kykyä

jatkoa

- ⇒ se, että RF ei vahvistu hoidossa, liittyy erityisesti kahteen asiaan:
  - a) äidillä on runsaasti traumaattisia kokemuksia varhaislapsuudessaan ja
  - b) äidillä on pitkä (=varhain alkanut) päihdehistoria
- ⇒ äidin psyykinen oireilu (masennus ja muu) vaikuttaa hänen kykyynsä toimia sensitiivisesti vauvan kanssa nimenomaan matalamman RF-kyvyn kautta

Mirjam Kalland

- ⇒ Mentalisaatiokyky / reflektiokyky avainasemassa
- ⇒ keskeistä vanhemman kyky asettua miettimään lapsen tunteita ja sitä, kuinka ne vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen
- ⇒ kyky ymmärtää itsen ja lapsen välistä dynamiikkaa
- ⇒ reflektiivinen vanhempi kiinnostuu, innostuu, hämmästyttää ja pohtii – ja kokee lapsen ajatuksia ja tunteita mielekkäiksi ja merkityksellisiksi

M Pajulon ensimmäisiä tutkimustuloksia

Ensikodeissa kuntoutettavien äitien lasten kehitys on edennyt hyvin. Kenelläkään tutkimusryhmän äideistä ei ole vakavia päihderetkahduksia lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana eikä lasten huostaanottoja ole tarvittu. Äitien vuorovaikutuskykyjen yksilölliset erot ovat kuitenkin suuria ja huolta aiheuttaa psyykkisen oireilun suuri määrä. Merkittävää on, ettei hoidon alussa voida tehdä ennusteita, ketkä tulevat hyötymään hoidosta ja keiden vuorovaikutus vauvan kanssa kehittyy riittävän hyväksi.

Lähteet

- ⇒ Marjukka Pajulon luennot ja artikkelit Duodecim-lehdessä
- ⇒ Mirjam Kallandin luennot
- ⇒ Ensi- ja turvakotien liiton julkaisut Äitiys on mahdollisuus ja Tartu hetkeen
- ⇒ Ensikoti Pihlan ja sen avopalveluyksikkö Amalian kokemukset

Kiitos!